

El costum i els costums de Lleida

ELS COSTUMS DE LLEIDA

Guillem Botet

Ja fa un cert temps vaig escriure en aquesta revista sobre unes vivències meves, filla d'Alpicat. Ara, he demanat al meu espòs, el Dr. Antoni Escura, que és advocat i doctor en Dret, que em faci un escrit. I encara que m'ha costat bastant distreure'l del seu treball professional, ens ha escrit un article sobre el costum i els costums de Lleida.

Els costums venien a resoldre contractes, servituds, demandes de pagaments i d'indemnització de danys i perjudicis, il·legítims i dots, fets i avatars que ocupaven i preocupaven diàriament la gent i les bones relacions de veïnatge, en un lloc i en un temps determinats. Estaven proveïts d'eficàcia i associats a la realitat d'una idea de la justícia i a un sistema de valors. Eren i són una interpretació sobre la justícia i l'ideal moral d'un poble, i estableixent l'equilibri entre el sentiment dels seus habitants i els seus actes.

El costum fou reconegut pel magistrat que, revestit dels atributs de servidor de la Llei, li va donar força coactiva. El costum es va reflectir en norma escrita i també per transmissió oral, i fou un element vivificador de la realitat mateixa. El costum en altre temps, i encara avui, planta les seves arrels en la vida, i no en els llibres, i per això queda subjecte als vaivens de la fortuna i a les circumstàncies de l'ambient on es desenvolupa.

Dins del marc de l'ordenament espontani, és el poble el que amb el seu comportament que reitera sentint-lo obligatori i amb el seu concepte de la vida social col·lectivament predetermina el contingut del dret. El contingut del costum aflora en el dret, com a tributari de la consciència social. És la infiltració d'idees ètiques i fins i tot religioses, i que tenen decisiva influència en la formació i l'educació dels ciutadans, en la seva manera d'ésser, en la felicitat d'una comunitat.

Per escriure un breu passatge sobre els costums de Lleida, ja que la meua esposa m'ho demana, no tinc altra solució que referir-me a la compilació del cònsol lleidatà Guillem Botet que l'any 1228 els

integrà en les *Consuetudines Ilerdenses*, com a dret civil que s'aplicava a Lleida. Es tracta de la redacció del dret local català més antiga que es coneix i va romandre vigent per un període de quasi 600 anys.

El Servei de Publicacions de l'Ajuntament de Lleida va treure a la pública llum, ara fa pocs anys, la reproducció del *Llibre dels Costums de Lleida*, i com molt bé escriu el seu coordinador Francesc Pané, fa retornar la veu i la llum en la seva història documentada en pergamins, il·luminacions i papers antics.

La lectura dels costums ens acostava als diferents problemes de la vida quotidiana d'una ciutat i la seva regulació, i ens mostra un ampli ventall dels problemes als quals havien de fer front els nostres avantpassats per resoldre els problemes del dia a dia.

El professor Joan J. Busquets, titular d'Història Medieval de la Universitat de Lleida, fa un recorregut pels temes del manuscrit, conservat a l'arxiu municipal, i que em plau assenyalar, com el relatiu al règim dotal o a la fiscalitat, els derivats a la venda del pa, el vi, la carn, la sal o l'oli del mercat; de les mesures que hi regien com l'almut i la fanega; el proveïment; dels oficis, com els moliners, els cerers, els cuireters, cardadors, venedors de llana, tintorers, hostalers, corredors, guarnicioners, saigs i farders.

-Urbanístics, com l'obligació de no estrènyer els carrers i mantenir una amplària de quatre pams per a les taules a les voreres.

-Del joc, establint l'obligatorietat de no jugar fora de la casa radicada al carrer Major.

-De la consideració de veí de Lleida per a tot aquell que jurés el veïnatge, anés a l'exèrcit ciutadà, contribuís al comú, romangués a la ciutat o tingués casa.

-De la relació entre els creditors i els deutors, com quan s'autoritza a aquell a retenir captiu el deutor amb grillons i cadena i alimentar-lo només amb pa i aigua, fins a la satisfacció del deute.

-De la pena de mutilació de membre quan s'ha comès un furt.

-De la pena de mort a la foguera quan algú és declarat heretge i és tramès pel bisbe o els seus clergues a la justícia municipal.

-De la persistència dels judicis de Déu o ordalies, com la prova o "torna" del ferro a què és sotmès l'acusat (sempre que sigui "ciutadà inferior", pagès o menestral) per poder demostrar la seva innocència.

-Del passeig que hauran de realitzar, nus i assotats, els acusats d'adulteri, per totes les places públiques de la ciutat.

-De la valoració econòmica dels homicidis, quan es castiga amb 84 monedes d'or la mort d'un cavaller i, just la meitat, 42, la mort d'un pagès.

-De la incapacitat legal de les dones per testificar, llevat que el problema hagi succeït en els banys femenins.

Per citar, només, alguns exemples ben il·lustratius de la Lleida medieval.

Voldria destacar la importància de la dona en la societat domèstica. Era capaç de suplir a l'espòs en els seus treballs, en les malalties o en les seves absències. La primera responsabilitat de la muller era el govern domèstic i l'educació dels fills. Ella aportava estabilitat a la llar.

Respecte als fills, aquests abandonaven la casa paterna bastant grans, i en l'ocasió del seu matrimoni. Voldria constatar aquí el costum d'elecció d'esposa. El pare junt amb el fill a casar es posava en camí per visitar a tres o quatre famílies de l'entorn del poble d'acord a les situacions i aspiracions de les famílies. Els joves es parlaven perquè es poguessin conèixer més a la fi del matrimoni, i així també els pares entre ells. En l'acomiadament pare i fill rebien fruits i verdures de la família de la jove. Si no es considerava convenient el matrimoni, res es deia. Simplement s'inclouia una carabassa entre els obsequis.

Finalment, l'afloració i constatació del costum, el mètode i l'estil de la tradició jurídica catalana, el seu caràcter pràctic i el sentiment de l'equitat, han fet possible que el nostre actual dret segueixi avui adaptat a les circumstàncies tot obrint-lo al progrés, és a dir, sensibilitzant-lo al canvi.

Maria Ignàsia Serés Justo

